

La veu dels invisibles

Ha mort l'escriptora, l'opinadora, la comunicadora i la dona Isabel-Clara Simó. Nascuda a Alcoi el 1943, Simó es va distingir per una fermesa incorruptible en la defensa del país, la llengua, l'art, les dones i els més dèbils. Amb els seus escrits i l'ajuda dels seus amics alcoians (Antoni Miró i Carles Cortés), editors (Pilar Beltran i Joan C. Girbés) i el seu biògraf (Jordi Tormo) recorrem l'empremta vital i literària de la guanyadora del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 2017 i els premis Octubre (Andròmina, 2001), Víctor Català, Sant Jordi, Serra d'Or o Ciutat d'Alzira.

Per Àlex Milian / @alexmilianbeser

La veu d'Isabel-Clara. Una veu que recorren tots els que algun cop la van sentir i que es pot escoltar a moltes de les seves obres. Tothom parla de la seva veu. "La veu de la Isabel-Clara Simó -deia Margarida Aritzeta en el seu *Retrat* (AELC, 2014)- és potent i ben timbrada, de les de parlar sense micròfon en aules plenes d'alumnes. La sents venir de lluny. La veu i la rialla. (...) Una rialla franca, sorollosa, potent, desinhibida". Com ella.

Al funeral d'Isabel-Clara Simó es van llegir unes línies del president d'Òmnium Cultural, Jordi Cuixart, sobre Isabel-Clara Simó: "Et sabem donant veu als invisibles, potser a la mateixa fila de moros que l'Ovidi".

Com l'Ovidi Montllor, Isabel-Clara Simó va nàixer a Alcoi el 1943 i serà enterrada a Alcoi,

d'on va eixir també la seva primera novel·la, *Júlia*, i on mantenia grans amics, com el pintor Antoni Miró; l'estudiós de la seva obra Carles Cortés o l'autor de la seua biografia, Jordi Tormo, que Ara Llibres publicarà la primera quinzena de maig. A Alcoi tornaran les seves restes, com les de la *Júlia*, en *Jonàs* i totes les *Dones* i *Homes* de les seves ficcions. Però les seues veus continuaran sent ben vives.

Si fem cas del que explicava l'escriptora, la seva vida va estar marcada per la sort en tres moments claus: l'escola, la universitat i la primera feina. La sort de nàixer en una casa-refugi del pensament lliure; la de conèixer Joan Fuster a la Universitat de València i la de ser destinada, com a professora de filosofia, a Figueres, una de les poques ciutats que va aconseguir viure d'esquenes al franquisme durant el franquisme. Aquestes afortunades coincidències va modelar la llibertat creativa i de pensament d'Isabel-Clara Simó.

Sort de família

"Em penso —confessava Isabel-Clara Simó en una entrevista de Jordi Coca a Serra d'Or el juny del 1982— que era una noia malenconiosa, introvertida, que jugava sola, que llegia, que escrivia des de ben menuda..."

Per sort, l'escriptora va poder esquivar els col·legis de monges i les escoles públiques de ma alçada i "cara al sol". El seu pare tenia una acadèmia privada i Isabel-Clara Simó es va lliurar en bona mesura de l'educació nacional-catòlica. "El noranta per cent de la meua vida —continua explicant a Coca— era escoltar el pare, a l'acadèmia, a casa, durant les llargues i inacabables tertúlies que també es feien a casa... Era una casa molt del segle passat, és a dir del dinou. Ell, el pare, va arribar a crear-hi un paradís, un paradís absolut". Un paradís tancat d'on havia de sortir una ànima lliure en uns anys de franquisme opressiu on la llibertat era excepcional.

FOTOGRAFIA: CARMÉ PUERTOLLAS / MUNTATGE: ANTONI PAYA

CARMEN PUÉRTOLAS

- En un llibre molt recomanable de la sèrie *Diàlegs a Barcelona*, protagonitzat per Isabel-Clara Simó i Montserrat Roig, i transcrita per Xavier Febrés (Editorial Laia, 1985), l'alcoiana reconeixia una altra sort en la seva educació: “Jo vaig estar criada com un xicot. He tingut la sort que no em van criar excessivament com a nena. Tampoc no vull dir que el meu pare fos feminista. No m’imagino cap home feminista, i menys encara de la generació del meu pare. Intento dir que vaig estudiar com els meus germans. La discriminació en la meva formació va consistir que els meus germans havien d’estudiar Ciències i jo Lletres, d’una forma predeterminada des del moment de néixer”.

Les Ciències potser van perdre una investigadora tenaç però les Lletres van guanyar una

INFANTESA A ALCOI. “Em penso —confessava Isabel-Clara Simó en una entrevista de Jordi Coca— que era una noia malenconiosa, introvertida, que jugava sola, que llegia des de ben menuda”.

treballadora incansable, que s’aixecava i escrivia cada matí de l’any (vegeu requadre).

Isabel-Clara no va oblidar mai Alcoi ni la seua família però mai no va dubtar que havia de marxar a València per anar a la universitat. Ho confessava a *Els racons de la memòria* (Ed. 62, 2009), un llibre imprescindible per conèixer l’escriptora: “Em sento més a prop ara d’Alcoi que de jove, quan feia el meu viatge iniciàtic i en fugia, com era la meua obligació”.

Sort de Fuster

A començament dels anys seixanta va arribar a València per estudiar Filosofia a la Universitat. “La persona més important de la meua vida va ser Joan Fuster. El vaig conèixer de seguida d’incorporar-me a la Facultat. (...) Al País Valencià no crec que hagi passat mai un fenomen com el de Fuster. Fins i tot els qui no són fusterians, els qui han inventat terceres i quartes vies (de vegades, el País Valencià sembla una estació de la Renfe... amb els mateixos retards i tot), els qui desdenyen la personalitat pròpia del país, fins i tot aquests hi senten un respecte reverent”.

Era un país sense renaixença, argumenta Simó, “però en ple franquisme vam tenir la veritable Renaixença amb Fuster i els seus deixebles. Jo en vaig ser una de ben marginal. I em va marcar la vida”.

Fa tres anys, quan es va anunciar que Isabel-Clara Simó rebria el Premi d’Honor de les Lletres Catalanes de mà de Jordi Cuixart, es va sincerar sobre el dia que, a la Universitat de València, va decidir ser escriptora: “Allà vaig entrar en contacte amb la colla d’en Joan Fuster i ells van ser els qui em van explicar que tenia una llengua mil·lenària i em van parlar d’Ausàs March, al qual jo no coneixia. Era analfabeta absoluta i total”, afirmava Simó. “Mica en mica —continuava l’escriptora— vaig anar aprenent i un dia vaig decidir escriure un conte, com havia escrit abans altres contes en castellà, i de sobte em van caure uns llagrimots així de grossos perquè, per primera vegada en la meua vida, estava escrivint en la llengua en la que pensava. En aquell moment vaig decidir que seria escriptora i seria sempre fidel a aquesta llengua”.

Molts anys després, quan Simó va publicar ficció per primera vegada, va titular el seu recull de contes *És quan miro que hi veig clar*. Molts ho van interpretar com un homenatge a Josep Vicenç Foix, autor del poema “És quan dormo que hi veig clar”, però en realitat era homenatge i picada d’ullet a Fuster. A *Els racons de la memòria* el descriu així: “un títol ben fusterià, car a Fuster li feia poca gràcia el poeta Foix, i d’ell és una frase que, citant-lo, diu. ‘És quan dormo que hi veig clar —és ell qui s’ho diu’, comentava, irònic amb aquella seva llengua afilada”.

Sort de Figueres

L'objectiu de Simó, en acabar la carrera, devia ser Barcelona, segons el que li explicava, tot rient, a l'escriptora a Margarida Aritzeta al *Retrat*: "A qualsevol alcoià si li preguntes: què vols ser quan siguis gran, te diu: jo vull ser barceloní".

Però abans d'arribar a Barcelona va fer escala a l'Alt Empordà. Després d'una breu estada a Bunyol (La Foia), Isabel-Clara Simó va fer cap a Figueres com a professora de Filosofia. "El meu encontre amb Figueres va ser sobtat, xocant, enlluernador. Jo venia de la València rendida, cansada, reumàtica i aclaparada, i anava a parar a un país rialler que es burlava del mort i de qui el vetlla; especialment de qui el vetlla, dit sigui amb els respectes deguts". A *Els racons de la memòria*, Isabel-Clara en fa una descripció divertida i provocadora: "Figueres, tan a prop de la frontera francesa, i en plena autarquia franquista, tot i ser una vila de menys de vint mil habitants, feia tot l'efecte d'una ciutat; als aparadors hi havia tota mena d'aparells sofisticats (de fotografia, d'astro-nomia o de revolucionaris electrodomèstics), la gent estava acostumada a menjar bona mantega o bona xocolata i a consumir ginebra i whisky d'importació i no les infectes garrafes que es bevien a la resta de l'Estat". A sobre, afegia, "tot i la fèrria presència de l'Església catòlica, tenien un concepte molt obert de la sexualitat, i, contra els que diuen que el turisme ens va ensenyar a les dones a obrir-nos de cames sense haver-nos d'obrir les venes en acabat, i als homes a fer servir les mans sense temor a les flames de l'infern, jo crec que van ser els turistes els qui van trobar (...) una llibertat de cintura per avall que al seu país orgullosament europeu era molt més mal mirada que a l'Empordà".

A Figueres va conèixer qui seria el seu company inseparable de per vida, Xavier Dalfó, qui editava la revista *Canigó* que ella va començar a dirigir el 1971. Una revista independentista (diu que el terme nacionalista mai els va agradar) quan no n'hi havia, amb signatures de primer nivell.

I a Figueres va conèixer, entre molts altres, en Salvador Dalí, en Josep Pla o l'historiador de la matemàtica de la història, Alexandre Deulofeu, dels quals fa magnífics retrats a *Els racons de la memòria*, un llibre que parla més dels altres —de tots aquells que va conèixer— que no d'ella mateixa.

Uns anys després Isabel-Clara, Xavier i la revista *Canigó* es van traslladar a Barcelona.

Sort de 'Júlia'

Encara sota els efectes del fusterianisme, Isabel-Clara Simó publica la seva primera novel·la, *Júlia*, el 1983. Serà l'única incursió de l'escriptora en una història real. Després sempre es declara-

El primer recull de contes, a dalt, i la primera novel·la, *Júlia*, a sota. I alguns dels millors llibres de l'autora: la juvenil *Raquel*; la guanyadora del Sant Jordi, *La salvatge* i un llibre de relats (*Dones*), un de memòries (*Els racons de la memòria*) i la novel·la més celebrada per la crítica (*Jonàs*).

rà partidària de la "ficció pura", d'inventar a partir del no-res. I quan es desviarà, com en *El mossèn* (1994), que novel·la la vida de Jacint Verdaguer, rebrà duríssimes crítiques.

En el cas de *Júlia*, que sí que tindrà èxit de crítica i públic, Simó segueix la voluntat de Joan Fuster, que li havia dit que escrigués una novel·la sobre la Revolució del Petroli, una insurrecció anarquista que va tenir lloc a Alcoi el 1873: una revolta que va culminar amb la mort de l'alcalde, Agustí Albors 'El pelletes', el penis del qual van tallar i passejar pels carrers de la ciutat com a símbol de victòria. Sobre aquest escenari —i els anys previs—, Simó retrata la història d'una dona d'una família molt humil, la Júlia, que fa servir tot el que cal per ascendir socialment.

Un retrat dur i realista com seran la majoria de les seves històries, amb dosis importants de crueltat i cruesa, unes característiques de la seva literatura que no li van impedir mai triomfar comercialment. Paradoxalment, Isabel-Clara Simó →

ANTONI MIRÓ

**ISABEL- CLARA SIMÓ
SEGONS
ANTONI MIRÓ.**

Dues obres del pintor alcoià.

A l'esquerra,

'A Isabel 2013'/ Alcoi
(Acrílic-mixta s/llenç, 162x114).

A la dreta, 'Sóc Isabel' 2012'
/ Alcoi (Acrílic-mixta s/llenç,
162x114).

ANTONI MIRÓ

→ seria injustament acusada de fer novel·les per tistes. A les seues novel·les no apareixen ni les dones bledes ni les històries edulcorades que se li pressuposen a un subgènere dirigit a un públic —com seria el públic imaginari de les tietes. Simó acostumava a dir que aquestes falòrnies eren fruit de l'enveja dels “mandarins de la cultura catalana”, que mai van arribar a vendre tant com ella.

Pocs escriptors i escriptores catalanes han arribat a vendre tant com Isabel-Clara Simó i poques dones han pogut, com ella, viure de la literatura. I quan s'ajunta un important públic fidel i una autora prolífica, la crítica acostuma a ser hipercrítica.

Pilar Beltrán era la seva editora a Edicions 62. Creu que “és veritat que els mandarins no li perdonaven l'èxit. I se'ls va trobar la Isabel i se'ls van trobar moltes altres escriptores pel fet de ser dones. No entenc per què ni ho sé explicar però continua passant. Hi ha alguns crítics que diuen que no s'hi senten identificats amb el tema femení. Només pel fet que tens personatges femenins i et dius Isabel-Clara Simó”.

En els últims anys va haver diversos senyals que la van recompensar, en certa manera. “Va veure que amb la novel·la *Jonàs*, en Xavier Bru de Sala i alguns altres dels que havien estat els mandarins, se la miraven d'una altra manera. I això li va donar una certa satisfacció”. D'altra banda, el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes “li va fer molta il·lusió”, diu Beltrán: “Primer, perquè reco-

neix les coses a les quals ella s'havia dedicat sempre, com el compromís cívic i, d'altra banda, la literatura. Amb aquest premi —i ho ha dit alguna vegada— s'hi sentia reconciliada. Crec que s'hi afegia el tema que ella, venint de València i defensant tota la vida la idea dels Països Catalans, veia que aquí, on també s'hi defensava, costava mirar cap al sud a l'hora dels reconeixements”.

La literatura d'Isabel-Clara Simó

Júlia ha estat una de les seves obres més llegides, i molt especialment al País Valencià. Un dels estudiosos més importants de l'obra de Simó, en Carles Cortés, va començar a admirar Simó per *Júlia* (“Vaig tindre la sort de llegir *Júlia* a l'Institut”); el seu biògraf Jordi Tormo, també (“A Isabel la conec com a lector primer que res”) i a Joan Carles Girbés, que després serà editor seu a Amsterdam i Ara Llibres, *Júlia* el deixà bocabadat: “Vaig llegir *Júlia* i vaig quedar veritablement impactat amb la seua lectura. Fins a l'extrem que vaig començar a escriure una novel·la inspirada en *Júlia*. Ella havia fet una novel·la sobre l'Alcoi de la Revolució del petroli i em va agradar molt com posava en valor els seus orígens, com pots parlar amb passió d'allò que és més quotidià per tu, allò que t'envolta. Llavors vaig arribar a escriure un parell de capítols —que per sort no veuran mai la llum— de l'època del modernisme i l'expansió agrícola a Carcaixent, el meu poble. Són lectures que et marquen fins a aquest punt”.

Carles Cortés, Doctor en Filologia Catalana per la Universitat d'Alacant i alcoià com ella, ha estudiat la literatura de Mercè Rodoreda —objecte de la seva tesi doctoral— i d'altres escriptores de la literatura catalana més recent, entre les quals Isabel-Clara Simó. “El balanç, com a lector i investigador de la seva obra, és altament positiu. Sempre he defensat que potser la crítica no l’ha sabut valorar i, amb el temps, tindrem més panoràmica. De fet, sempre és difícil valorar un autor contemporani, però sobretot perquè en ella tenia el doble vessant d’escriptora innovadora i escriptora que tenia èxit, en tant que connectava molt bé amb el seu públic”.

Cortés la considera “un clar referent de la renovació de les lletres catalanes en els anys setanta i vuitanta i sobretot per aquesta connexió que ella va saber fer amb els models estètics, no només amb els de la literatura catalana sinó amb les literatures veïnes, especialment la nord-americana”. Carles Cortés opina que Simó va ser especialment innovadora “en el conte, que és un gènere que no sempre sabem apreciar com toca. Com a contista, des del meu punt de vista, va aportar moltes coses perquè va saber oferir aquell efecte únic que busca el conte: un efecte colpidor amb una economia de paraules magnífica i amb una innovació dins de les nostres lletres”.

Opina que, en tota la seva obra, hi ha un element reflexiu que té a veure amb la formació

de Simó en filosofia. Però que els contes guanyen també amb la seva experiència periodística: “M’agrada molt reivindicar la figura d’Isabel-Clara Simó com a persona provinent de la filosofia i com a periodista. En el cas del periodisme perquè aquesta professió la va ajudar a economitjar les paraules adequant-se a les normes que el gènere del conte imposa”. En el cas de la influència de la filosofia s’aprecia en la reflexió: “És cert que en totes les seues novel·les, en totes les obres de ficció, Isabel incorpora un element de reflexió sempre. Els seus personatges són desarrelats, normalment marcats per una vida quotidiana en un món contemporani i modern, però sempre hi ha aquesta reflexió existencial que a ella tant li agradava incorporar com a element de denúncia de les injustícies, de la falta d’igualtat, la falta de diversitat... Jo crec que literàriament amb el temps, la crítica reconeixerà aquestes aportacions”.

Periodista, comunicadora, feminista, amiga

Joan Carles Girbés, que ha estat editor seu en diverses etapes, destaca fins i tot alguns llibres juvenils d’Isabel-Clara Simó. “*Raquel* és un dels millors llibres que s’han publicat de literatura juvenil en català. És d’aquelles obres de literatura juvenil de qualitat. Hi ha bona literatura, bona construcció de personatges, de personatges accessibles i és una de les grans virtuts que →

Hum... Rita!
L'home que ensumava dones
Isabel-Clara Simó

PREMIS OCTUBRE 2001. Isabel-Clara Simó, l'any que va guanyar l'Andròmina de Narrativa, amb les altres dues guanyadores dels Premis Octubre: Júlia Blasco, guanyadora del Joan Fuster d'assaig (al centre), i Tònia Passola, premi Vicent Andrés Estellés de Poesia.

ESCRITORA PROFESSIONAL. Segons l'editora Pilar Beltran: "Es llevava cada dia, cada dia, i escrivia, primer l'article per l'*Avui* i un cop l'acabava, les seves coses de ficció".

→ tenia ella: fer accessible al públic ampli temes que són difícils; saber connectar amb molta gent".

Girbés opina que això era marca de la casa Simó: "Tot i que ha tocat molts temes, no ha fet mai literatura elitista. Ella sempre pensava en compartir el plaer de llegir i de transmetre idees —perquè hi ha moltes idees en els seus llibres—; i entreteniment, que és molt important també en la literatura".

Girbés, com a director editorial d'Ara Llibres, prepara ara l'edició d'una biografia d'Isabel-Clara Simó que es publicarà al maig.

El seu autor, Jordi Tormo, coincideix amb Girbés en una cosa: "És una de les escriptores que més ens ha fet llegir a tots. Abans d'Isabel-Clara Simó, als Instituts els llibres que es llegien eren de literatura juvenil clàssica però no en català. Ella és de les primeres".

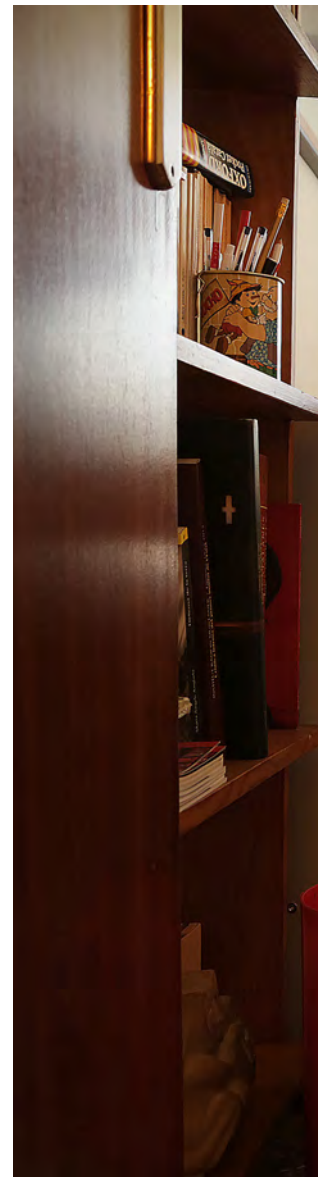
Tormo va conèixer Isabel-Clara Simó mentre preparava les biografies d'altres dos alcoians, el cantant i actor Ovidi Montllor i el pintor Antoni Miró. L'any passat li va proposar d'escriure la seva biografia i ha estat els últims set mesos entrevistant Isabel-Clara i molts dels seus amics i editors. "Treballant i coneixent-la —diu Tormo— te n'adones que és una figura polièdrica" d'escriptora, periodista, comunicadora, feminista i activista social i nacional. "Com a escriptora ha destacat, a més, perquè ha tractat tots els gèneres i tots els temes. Ha fet novel·la, relat, assaig, teatre, poesia. En alguns dels gèneres, com és en el relat, també

n'ha escrit de tots els temes: eròtic, negre de ciència-ficció, d'amor, de desamor..."

També destaca el paper de la Isabel periodista: "Com a columnista a l'*Avui*, a EL TEMPS i a d'altres mitjans i des de *Canigó*, revista que va dirigir en un moment en què les dones no tenien càrrecs directius en els mitjans. El 1971 ja és directora i directora d'un mitjà de Països Catalans".

Com a feminista, també va ser una avançada, amb Maria Aurèlia Capmany i Montserrat Roig: "Avui dia el feminisme és un moviment consolidat, però en els anys setanta, no. Les feministes eren militants en la clandestinitat. Hi ha un primer reconeixement a partir de la mort de Franco i comencen a eixir en algun debat televisiu. Pilar Aymerich em deia que en aquells anys dir que eres feminista era com invocar al dimoni. Ella, l'Aymerich, la Montserrat Roig van obrir una via que el feminisme d'avui dia n'és deutor". El compromís polític "va ser un altre dels pilars de la seva figura: des de Catalunya parlava de Països Catalans mirant al sud i mai s'ha llevat de la boca aquesta denominació i l'ha feta seua i ha militat, primer en el PSAN i després a SI (Solidaritat per la Independència) per aquest compromís que tenia ella amb el país".

El pintor Antoni Miró va ser un dels amics més propers a Isabel-Clara Simó. "Ens vam conèixer a Barcelona a principis dels setanta i a partir d'ací vam tindre molta relació. Sempre hem mantingut una amistat molt íntima, ens

⊕ NIL BARRAL, L'ALTER EGO D'ISABEL-CLARA PER LA NOVEL·LA NEGRA

Nil Barral, l'alter ego d'Isabel-Clara per la novel·la negra

Explica Pilar Beltran que Isabel-Clara Simó "es llevava cada dia, cada dia, i escrivia, primer l'article per l'*Avui* i un cop l'acabava, les seves coses de ficció". Segons Jordi Tormo, Simó afir-

mava: "Jo, si no escric, no soc feliç i confirma que escrivia tots els dies. Fins i tot durant els últims temps, tot i estar malalta, continuava escrivint. I deia: «Escriu tots els dies encara que siga deu ratlles. A l'endemà ja ho revisaràs i, si no t'agrada, ho trenques, però tu, el cabet en el treball»".

En l'última dècada, aquesta dèria li devia d'escriure i

una especial afició per la novel·la negra la va portar a utilitzar un pseudònim. Fins a l'entrevista a

EL TEMPS de 2017, poca gent coneixia que ella estava darrere de Nil Barral, autor d'una sèrie d'investigacions del detectiu gai Nil Barral, publicats per Amsterdam: *L'home que dormia al cotxe* (2010); *El Picasso desconegut* (2012) i *L'escriptor biònic*

(2013) són novel·les àgils, amb molt diàleg i bones intrigues.

Segons Pilar Beltran, Isabel-Clara Simó "Ella escrivia molt i no es volia casar amb cap editor. Durant molts anys havia posat tots els ous a la cistella de Columna (i Alzueta) i en un moment donat va decidir que no volia tots els ous a la mateixa cistella i en volia anar posant aquí i allà. També tenia acords amb altres editorials. El que sí fèiem era comentar-ho tot perquè no apareguessin dos llibres a la vegada i un llibre faci ombra a un altre".

JORDI PLAY

hem entès molt bé. Ella sempre em tractava com si fos el millor pintor del món. I, encara que no siga cert, t'agrada tindre una amiga que t'ho diga. Ens hem volgut de veritat, amb intensitat, d'una manera més forta que amb un germà o una germana —una cosa que passa poques voltes”.

Amb l'Antoni Miró van coincidir en tota mena d'actes d'esquerra i nacionals. “Des de sempre ens hem trobat en actes de molts moviments d'esquerra. Estàvem en tot tipus d'actes reivindicatius que molts partits polítics ni es plantejaven”.

Isabel-Clara Simó va immortalitzar l'Antoni Miró i el seu mas alcoià, el Mas de Sopalmo, a la novel·la *El mas del diable*. “A més em va posar a mi dins de la novel·la, amb el meu nom, una cosa que era bastant original. És una història de tràfic de quadres, falsificacions i imitacions que no era

real, però era molt interessant”.

Antoni Miró destaca molt la faceta de comunicadora de Isabel-Clara “Quan ella parlava, tothom callava. Tenia aquella potència de veu i la capacitat per establir contacte amb la gent. Anava a molts instituts i universitats a parlar amb estudiants. I normalment eixien tots convençuts. Després d'escoltar-la eren defensors absoluts d'ella i de la seva obra”.

La seva veu. Una vegada i una altra. La veu d'Isabel-Clara Simó, enèrgica i inconfusible — pel timbre, per l'accent—, ressonarà per sempre en la història de la cultura i la literatura catalana per una consciència incorruptible en defensa del país, les dones i els oprimits i un treball incansable per construir ficcions i imagar cent maneres de contar-les. ●